

РЕЦЕНЗИЯ

на докторска дисертация на тема „Психологичен подбор и тренинг на лица, работещи в
екстремални
условия, с ВеОН-01”

Докторант: Блага Румянова Русева Рецензент: проф. д-р Станислава Стоянова

Дисертационният труд е организиран в увод, три глави, изводи и заключение, приноси, литература, приложения. Изложението е правилно структурирано и логически подредено.

Докторантката цитира 242 литературни източници на кирилица (включително български и руски език) и латиница (английски език).

Голям дял от теоретичната част от дисертационния труд е фокусирана върху подбора на персонал. Разглеждат се традиционен подход за подбор на персонал, основан на длъжностни характеристики, събиране на информация и интервюиране, както и алтернативен подход за подбор на персонал, при който се работи с агенции за подбор на персонал, въпросници и разнообразен инструментариум. Специално внимание е отделено на дейността в екстремални условия, промотирането на работни места в специфични условия на дейност, психологически тренинг за развиване на необходимите качества на работещите, оценяване на кадри, на техни компетентности и изпълнения на дейността. Отделен раздел от дисертационния труд разглежда в исторически план развитието на психологичния подбор в България, особено на кандидати за работа в екстремни условия.

Докторантката е осъществила разработка, която има несъмнен практически и приложен характер. Докторантката участва в екипа, който е създал нова апаратурна методика за психологичен подбор и тренинг на лица, работещи в екстремални условия. Дисертацията описва как е разработен апаратът БиОН-01 (ВеОН-01, който

докторантката на стр. 113 нарича „научноизследователски комплекс“), за какво може да се използва, какво измерва. Посочени са данни за надеждността и валидността му. Методиката е валидизирана чрез съпоставяне на резултатите по нея и по апаратен метод “Вихрен” 2. И двете апаратурни методики включват множество скали, които предоставят разнообразна информация за кандидатите за работа в екстремални условия и за работещите в екстремални условия. Тези апаратурни методики могат да се използват също така за тренинг на кандидатите за работа в екстремални условия и за работещите в екстремални условия.

Изследваните лица са разпределени в контролна група (30 човека), нормативна група (150 души), като част от нормативната група е и тренинг група (30 човека). Изследвани са 30 кандидати за работа, в професии, изискващи изпълнение на дейности в екстремални условия. Изследвани са 150 българи, работещи в екстремални условия, от които 30 човека са изпълнили методиката два пъти (през 2 месеца), като по време на изследванията им е давана обратна връзка за грешките, които допускат, така че те формират тренинг групата.

Интерес представлява сравнението на кандидатите за работа в екстремални условия и работещите в екстремални условия по редица когнитивни и личностни характеристики. Данните в дисертационния труд показват, както ги интерпретира докторантката, че работещите в екстремни професии превъзхождат кандидатите за работа в екстремни професии например по отношение на способността за поведенчески контрол при обременяване с повече от една дейност едновременно (брой верни отговори при "Пресмятане с превключване" и брой пропуснати); по отношение на предвидливост и съобразителност (брой верни отговори при „Трекинг“); по-добра пространствена ориентираност и въображение (брой грешки в "Трекинг").

Преди и след тренинга с апаратурния комплекс БиОН-1 също има множество значими различия в когнитивни и личностни особености на работещи в екстремални условия, както показват данните в Таблица 21 - например по отношение на

пространствена ориентация и въображение и способност за поведенчески контрол при обременяване с повече от една дейност едновременно (такава интерпретация на показателите на методиката БиОН-1 прави докторантката).

Докторантката прави заключение, че двете издигнати хипотези се потвърждават, като коректно посочва и някои ограничения на изследването.

Докторантката правилно е формулирала приносите на дисертационния труд.

Въпреки несъмнените достойнства на дисертационния труд, могат да бъдат посочени някои препоръки за неговото подобряване:

- В дисертацията са смесени два начина на цитиране - с бележка под черта и в кръгли скоби с имена на автора и година (например на стр. 40-41 от дисертационния труд са използвани и двата начина на цитиране). Би трябвало докторантката да избере само един начин на цитиране на източници, към който да се придържа в целия дисертационен труд .

- Норми са изведени по отделни показатели - компоненти на фактори, но не и по двата вторични фактора, които обособява докторантката. Вероятно обяснение е, че двата вторични фактора нямат друга съдържателна интерпретация, освен свързана с надеждността, т.е. с точността на измерване, както ги определя докторантката. Не съм сигурна, че са напълно подходящи наименованията, предложени от докторантката на стр. 185-186 от дисертационния труд, за извлечените два вторични фактора - „Оперативна надеждност” (с компоненти Брой верни отговори при пресмятане с превключване, Брой попадения в целта - трекинг, Брой грешки в трекинг - точкуван обърнато, Брой верни индикатори, Потвърдена готовност в пресмятане с превключване) и „Липса на оперативна надеждност” (с компонент Брой грешни отговори в пресмятане в превключване). Наименованията на фактори обикновено разкриват компоненти, скали на методика, които имат конкретно съдържание, свързано с това какво измерва методиката, а за първи път в познатата ми до момента научна литература, в този дисертационен труд срещам посочени наименования на фактори,

които се отнасят до надеждност, т.е. до точността на измерване, вместо до конкретизирано съдържание на научен конструкт.

Считам че, дисертационният труд би спечелил, ако докторантката се съобрази с препоръките, като ги има предвид и в бъдещата си работа, свързана с конструиране и стандартизиране на методики, към което несъмнено са насочени научните ѝ интереси. Докторантката демонстрира обширни познания в областта на Психологическите измервания, както и по Психология на труда и професионална психодиагностика. Тъй като разработката съдържа и описание на проведен психологически тренинг при хора в зряла възраст, представени са подробни резултати от него и стана несъмнена полезността на този тренинг за дейността на работещите в екстремални условия, които са го преминали, то може да се твърди, че дисертационният труд е свързан и с Педагогическата и възрастова психология. Участието в бъдещи тренинги с апарата БиОН-01 би допринесло за подобряване на постиженията на работещите в екстремални условия, както проличава от осъществения тренинг за целите на дисертационния труд.

В заключение мога да заявя, че дисертационният труд има несъмнени достойнства, свързани с новаторската тема, оригиналната идея, трудоемката и прецизна нейна реализация, коректната обработка на данните и полезността на разработката за практиката.

Авторефератът съответства на съдържанието на дисертационния труд. Докторантката представя списък от 11 нейни публикации, от които 8 самостоятелни.

Ще подкрепя придобиването от докторантката на образователната и научна степен „доктор” за дисертационния ѝ труд „Психологичен подбор и тренинг на лица, работещи в екстремални условия, с ВеОН-01”.

20.02.2017 г.

Благоевград

Рецензент:

проф. д-р Станислава Стоянова